

Передмова

Даний підручник призначається для україномовних студентів вищих філологічних або лінгвістичних навчальних закладів, які починають вивчати китайську мову з нуля, і відповідає програмі перших трьох семестрів навчання китайській мові для мовних спеціальностей у якості основної іноземної мови. Він також може бути корисним для слухачів курсів іноземних мов, філологів та лінгвістів інших спеціальностей та загалом для всіх, хто цікавиться вивченням китайської мови, у тому числі й самостійним.

Мета посібника – виробити у студентів стабільні навички вільного спілкування в об'ємі засвоєного матеріалу, сприйняття неспеціалізованого мовлення на слух та читання текстів середнього рівня складності (рівень, дещо вищий за B2, але нижчий за C1 за шкалою загальноєвропейських рекомендацій рівнів володіння іноземною мовою – CEFR).

Основним об'єктом уваги запропонованого «Практичного курсу» є офіційний стандарт сучасної літературної китайської мови, що дістав назву *путунхуа* (普通话 *pǔtōnghuà*; букв.: «загальноприйнята мова»), а діалекти, сленгові явища та ін. розглядаються лише епізодично та дуже стисло. Водночас ми спробували хоча б оглядово відобразити також і характерні риси класичної старописемної китайської мови *веньянь* (文言 *wényán*).

Підручник складається з 22 уроків. Перший урок є вступним. Його повністю присвячено фонетичній будові китайської мови, а також системі письма. При цьому в першому уроці використовується наскрізна нумерація матеріалу, а в наступних уроках – посекційна. Усі подальші уроки структуровані за однаковою схемою. Кожен урок містить основний текст (діалогічного чи монологічного характеру), список нових слів та виразів до нього, лексико-граматичний коментар, розділи «Лексика» та «Грамматика» з детальним викладенням матеріалу, текст для додаткового читання та переказу (зі списком нових слів), секцію ієрогліфіки та комплекс вправ на закріплення, в рамках якого обов'язково подаються як чисто лексико-граматичні завдання, так і вправи на переклад з української мови на китайську. Загальник обсяг лексичного матеріалу підручника складає близько 3 тисяч слів та словосполучень (2542 т.зв. «кореневі» (базові) лексичні одиниці плюс приблизно 500 похідних лексичних одиниць) та 1538 ієрогліфи.

Усі тексти підручника є оригінальними: вони або написані автором та відредаговані носієм мови, або запозичені з автентичних джерел (підручників з китайської мови для іноземців, підручників для китайських школярів або, на прусунутому етапі, з творів китайської літератури XX – XXI сторіч чи китайських ЗМІ). Лексичне наповнення текстів охоплює низку тем, що безпосередньо пов'язані із повсякденним життям та проблемами молоді: навчанням, роботою, дозвіллям, родиною, суспільно-політичною діяльністю, а також матеріал, спрямований на ознайомлення студентів з життям,

традиціями та культурою Китаю. З дидактичною метою основні тексти перших п'яти уроків додатково супроводжуються транскрипційним записом у системі пін'їнь.

Граматичний матеріал підручника викладається у класичному науковому трактуванні вітчизняної мовознавчої школи. Передбачається, що перед початком занять студенти засвоїли (або знаходяться у процесі засвоєння) основні положення курсу «Вступ до мовознавства», а тому є вже ознайомленими з базовими поняттями та термінологією лінгвістичної науки. Автор намагався сформулювати граматичні правила китайської мови в максимально доступний та стислий спосіб, але водночас уникаючи надмірних спрощень. У тих випадках, коли особливості вживання тієї чи іншої граматичної форми або конструкції є занадто складними, об'ємними чи дискусійними, ми обмежуємося описом лише найпоширеніших та найуживаніших, фундаментально-засадничих аспектів, оскільки формат розлогої наукової дискусії на сторінках суто практичного підручника з мови виглядав би недоречним.

З метою полегшення засвоєння фонетичного, лексичного та особливо граматичного матеріалу при викладі певних аспектів проводяться типологічні паралелі та порівняльні аналогії з європейськими мовами (переважно з англійською, у меншій мірі – німецькою, французькою, іспанською та італійською). Таким чином студенти, що вивчають одну з європейських мов у якості першої іноземної та мають із неї більш-менш ґрунтовні знання, глибше зрозуміють як саму сутність мовного явища, що описується, так і спільні риси / відмінності між відповідними явищами у двох мовах.

У кінці підручника розміщено китайсько-український словник (за системою пін'їнь), що включає у себе всі слова з цього «Практичного курсу».

До підручника додаються mp3-файли з аудіозаписами текстів (основних та додаткових), озвучені висококваліфікованими носіями мови.

Автор висловлює щиру вдячність своїй колезі та давній подрузі, проф. Хуан Сюмей (黃秀梅) за редагування текстів китайською мовою та численні консультації щодо особливостей вживання тих чи інших граматичних і лексичних одиниць, а також к.ф.н., доц. А. В. Шугаєву за вчитку чорнового варіанту книжки та зауваження загальнолінгвістичного і методичного характеру. Відповідальність за будь-які неточності, невдалі моменти або інші огріхи чи недоречності цього підручника автор цілковито приймає на себе.

У 2-му виданні (1-ше – 2023 р.) було виправлено друкарські помилки, виявлені у 1-му виданні, а також переглянуто формулювання деяких правил.

Китайська мова

Китайська мова – мова народу хань. Офіційна мова Китайської Народної Республіки, Китайської Республіки (також відомої як Тайвань), Сінгапуру, одна з шести офіційних та робочих мов ООН. Крім цього, китайська мова поширена в місцях компактного проживання китайської діаспори: в Брунеї, Великій Британії, В'єтнамі, індонезійських островах Яві та Балі, Замбії, Італії, Камбоджі, Канаді, Лаосі, Лівії, Маврикії, півострівній Малайзії, Мозамбіку, Монголії, Німеччині, азійській частини Росії, Сінгапурі, США, Таїланді та Франції. Посідає перше місце у світі за кількістю мовців, що перевищує 1,3 мільярда осіб.

Власне китайською мовою поняття «китайська мова» має вигляд 汉语 *hànyǔ*, якщо мається на увазі усне мовлення в загальному, 中文 *zhōngwén* – якщо писемна мова, 中国话 *zhōngguóhuà* – якщо усне мовлення саме офіційною державною мовою путунхуа та 华语 *huáyǔ* – назва, що є аналогом терміну 汉语 *hànyǔ*, але використовується переважно китайською діаспорою за кордоном.

Типологічно китайська мова належить до ізолюючих мов, а етимологічно – до сино-тибетської мовної сім'ї (разом з бірманською, тибетською та ін.). Це означає, що жодного безпосереднього – ані типологічного, ані етимологічного – відношення до японської та корейської мов (окрім джерела для запозичення ієрогліфіки та певного (хоча і доволі об'ємного) прошарку лексики) китайська мова не має, оскільки дві перші мови за типологією є аглютинативними, а за походженням належать до алтайської мовної сім'ї.

Китайська мова має велику кількість діалектів, що істотно відрізняються один від одного. Найбільш різною є різниця між південними та північними діалектами китайської мови. Загальновідомо, що житель Пекіна практично не розуміє мешканця південних районів Китаю (якщо той розмовляє лише своєю власною говіркою). Часто діалекти китайської мови вважають окремими мовами. На користь цієї думки свідчить той факт, що відмінності між китайськими діалектами можна порівняти з відмінностями між романськими мовами, наприклад, між іспанською та італійською, однак з політичних та соціокультурних міркувань китайська мова все ж таки вважається єдиною (дещо схожою є ситуація з арабською мовою). Усі діалекти використовують одне й те саме ієрогліфічне письмо. Найбільше відрізняються діалекти фонетично (кардинально різне читання одних й тих самих ієрогліфів); існує багато лексичних відмінностей; є наявними деякі відмінності в граматиці.

Сучасна стандартна китайська мова, яка визнана офіційною державною мовою у КНР, називається *путунхуа* (普通话 *pǔtōnghuà*). Це поняття стосується насамперед усної, вимовної норми. Письмовий стандарт

називається *байхуа* (白话 *báihuà*). Фонетика й лексика путунхуа засновані на вимовній нормі пекінського діалекту, що належить до північної групи діалектів китайської мови. Граматика путунхуа відповідає нормам, закріпленим у літературних творах на байхуа, що також є найбільш близькими до північних діалектів. На Тайвані офіційна мова називається *гоюй* (国语 *gúoyǔ*; букв.: «державна мова») (ця ж назва використовується для путунхуа в розмовній мові в Гонконзі й Макао), в Сінгапурі й Малайзії – *хуаюй* (华语 *huáyǔ*; букв.: «мова китайської громади»). Між цими варіантами є дуже незначні фонетичні та лексичні відмінності, всі вони практично повністю взаємозрозумілі, а їхні назви часто використовуються як синоніми. У популярній літературі західних країн путунхуа зазвичай називають *Mandarin Chinese* («мандаринська»), проте в західному науковому середовищі цим терміном прийнято позначати всю північну діалектну групу. Для більшої точності на Заході використовують термін *Standard Mandarin Chinese*, який відповідає сукупності всіх вищевказаних норм – путунхуа, гоюй та хуаюй.

До початку ХХ сторіччя у Китаї та більшості країн Східної Азії в якості мови літературної творчості, державного управління та високої науки використовувалась класична китайська мова *веньянь* (文言 *wényán*) – традиційна писемна китайська мова, що базується на граматиці й лексиці стародавньої китайської мови. Вона сильно відрізняється від сучасної китайської мови, як письмової, так і усної. До середини ХІХ століття вона відіграла в східноазійському регіоні роль, подібну до латини у Західній Європі. На сьогоднішній день веньянь широко вивчається в улюблених закладах Китаю (навіть у школі) як мова велитенської культурної спадщини та будь-який освідчений китаєць, як правило, здатен прочитати та зрозуміти (хоч й обмежено) текст на веньяні, а також знає багато сталих виразів-ідіом, що походять із веньяня (так звані *чен'юй* (成语 *chéngyǔ*), букв.: «готовий вираз») та використовуються у якості прислів'їв чи метафор.

Грамматика китайської мови має чітко виражений ізолюючий характер. Слова не змінюються (у іменників відсутні категорії роду та відмінку, а у дієслів – категорія особи); велику роль відіграють порядок слів та службові слова (прийменники, частки, класифікатори). Категорії часу, стану, множини іменників та ін. виражаються за допомогою спеціальних суфіксів, котрі, проте, дуже часто є факультативними.

Лексика демонструє майже відсутність запозичень (їхня кількість дуже мала), нові слова формуються переважно засобами словотвору: складанням значущих коренів або за допомогою суфіксації. Чисельно переважають лексичні одиниці, що складаються з двох морфем; трохи менше односкладових слів, а слова, що містять більше двох складів, як правило, відносяться до термінології (соціально-політичної, наукової, тощо).

Фонетика докорінно відрізняється від української. Склад в путунхуа має суворо визначену структуру: початковий приголосний (ініціал) – голосний,

дифтонг чи трифтонг (фіналь); кількість складів є обмеженою та дорівнює 414. Відсутнє характерне для української мови протиставлення приголосних за ознакою глухий / дзвінкий, пари **p – b, t – d, k – g** розрізняються за іншою ознакою – наявністю або відсутністю придиху. Існують також склади, у яких відсутня ініціаль. Ініціаль складається лише з одного приголосного; збіг кількох приголосних неможливий.

Прості фіналі складаються з одного голосного. Складними фіналями є висхідні та низхідні дифтонги та трифтонги. Кінцевим елементом фіналі можуть бути також приголосні **n, ng** та **r**.

Кожен склад у китайській мові характеризується наявністю тону. У путунхуа існує 4 тони: високий, висхідний, низхідно-висхідний та низхідний. Ненаголошені склади (наприклад, суфікси) вимовляються нейтральним (редукованим) тоном.

Фонетика китайських діалектів може суттєво відрізнятися від описаної вище фонетичної системи путунхуа. Наприклад, у кантонському діалекті менше початкових приголосних та дифтонгів, однак більше голосних та кінцевих приголосних (склад може закінчуватися на проривні **p, t, k**). Кількість тонів сягає шести, а кількість можливих складів майже удвічі перевищує їхню кількість у путунхуа.

Сьогодні найпоширенішою системою транскрибування китайських слів засобами латинської абетки є так званий *піньїнь* (拼音 *pīnyīn*) або *ханью піньїнь* (汉语拼音 *hànyǔ pīnyīn*) – система, що була розроблена в КНР наприкінці 50-х років ХХ сторіччя, офіційно прийнята на континентальній частині Китаю в 1979 році та визнана як міжнародний стандарт у 1991 році. Піньїнь також використовують для введення ієрогліфів на комп'ютері, смартфоні та для пошуку слів у словнику. Піньїнь складається зі стандартних літер латинського алфавіту, але деякі з них читаються незвичним чином. Позначення тону в піньїні виражаються діакритичними знаками та ставляться над головним голосним складу: перший тон позначається макроном (*Aā Eē Īī Ōō Ūū Ũū*), другий – акутом (*Áá Éé Íí Óó Úú Ûû*), третій – v-подібним гачком (*ǺǺ Ěě Ĭǐ Ǫǫ Ǫǫ Ǫǫ*), четвертий – гравісом (*Àà Èè Ìì Òò Ùù ÛÛ*), а п'ятий, нейтральний тон на письмі не позначається (*Aa Ee Ii Oo Uu Üü*). Важливо пам'ятати, що піньїнь в жодному разі не замінює собою ієрогліфіку, не є самостійною чи альтернативною системою писемності, а виконує виключно допоміжну, транскрипційну функцію. Окрім системи піньїнь існують й інші, менш розповсюджені системи транскрипції китайської мови: система *чжуїнь фухао* (注音符号 *Zhùyīn Fúhào*) або *бопомофо* (ㄅ ㄆ ㄇ ㄉ – за чотирма першими літерами алфавіту) – національна фонетична система Тайваню для вивчення китайської мови, що базується на буквах, створених із елементів ієрогліфів (подібно до японської абетки кана або корейської абетки хангиль); система Палладія-Попова (розроблена у 1888 році) для транскрибування китайських слів російською мовою, система Н. А. Кірносолової (розроблена у 2009 році) та створена на її основі переглянута версія цієї системи Н. А.

Кірносової – Н. З. Цісар (розроблена 2020 році) для транскрибування китайських слів українською мовою, академічна англомовна система Вейда-Джайлза (розроблена у 1892 / 1912 році) та ін.

Писемність китайської мови базується на особливих нефонетичних принципах, що докорінно відрізняються від європейських мов. Китайські ієрогліфи упорядковані за логосилабічним принципом, а не абетковим. Кожний знак – односкладове слово, так звана логограма, або моносилабічна складова певного слова. Ієрогліф або ієрогліфічна комбінація позначають фізичні об'єкти, абстрактні поняття або вимову. Вони широко використовуються не лише в Китаї, але також в японській та корейській писемності, а до 1945 року вживалися на письмі у В'єтнамі.

Кількість китайських ієрогліфів, згідно з китайським класичним словником Кансі, становить 47 035 знаків. Більше половини з них є архаїзмами і у сучасній китайській мові не вживаються. Зазвичай, освічений китаєць повинен знати 4 – 5 тисяч ієрогліфів.

Традиційно китайці писали вертикально, зверху вниз, а стовпці йшли справа наліво. У деяких випадках (наприклад, на вивісках) використовувалося горизонтальне письмо справа наліво. Пізніше почав використовуватися також «європейський» спосіб письма – горизонтально зліва направо. У КНР зараз майже завжди використовується горизонтальне письмо зліва направо, як в європейських мовах. На Тайвані вертикальне письмо часто використовується у художній літературі та газетах, у наукових виданнях практично завжди використовують горизонтальне письмо.

У класичній китайській мові пунктуація використовувалася дуже мало, в основному зустрічалися крапка (。) та краплеподібна кома (、). Перша використовується для завершення речення, а її зовнішній вигляд пов'язаний з тим, що європейська точка може бути помилково прийнята за частину останнього в реченні ієрогліфа. У сучасній китайській мові, крім традиційних символів, широко використовуються європейські знаки пунктуації, зокрема знак питання та знак оклику. При цьому європейська кома та краплеподібна кома мають різний зміст. Так, краплеподібна кома в основному служить для розділення однорідних членів речення, що слідує один за одним. Європейська кома використовується для розділення граматичних конструкцій, наприклад, частин складносурядних речень. Знак тире (—) у ієрогліфічному тексті є

1. —
2. |
3. 、
4. /
5. ↓
6. \
7. .
8. ,
9. ！ ！ ！ ！ ！

завичай подвійним, а тому удвічі довшим, аніж в українській мові. Пробіли між словами в китайському тексті не ставляться.

Графічних елементів, з яких складається будь-який китайський ієрогліф, є всього дев'ять (див. малюнок справа на попередній сторінці): 1) горизонтальна риска; 2) вертикальна риска; 3) крапка; 4) похила риска ліворуч; 5) гак; 6) похила риска праворуч; 7) точка зверху вниз; 8) точка знизу вгору та 9) похідні елементи.

Згідно з основними правилами написання ієрогліфів, що мають назву «Вісім принципів ієрогліфу юн» (永字八法 *yǒng zì bā fǎ*), горизонталь пишеться зліва направо, ієрогліф пишеться зверху вниз, вертикаль, яка перетинає горизонталі, пишеться після них (однак нижня горизонталь, якщо вона не перетинається, пишеться після вертикалі), а крапка праворуч пишеться в останню чергу (див. малюнок справа).

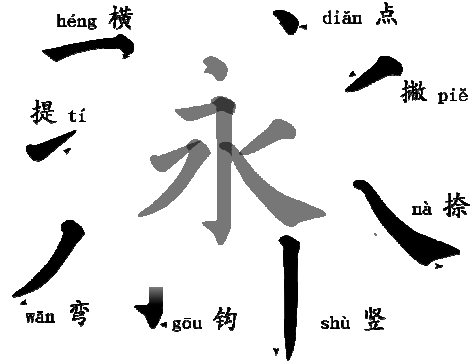
В даний час багато ієрогліфів існують у трьох варіантах: спрощеному (китайський варіант), спрощеному (японський варіант) та традиційному.

Спрощені ієрогліфи для китайської мови були розроблені в КНР в 1950-х роках та слугують офіційною письмовою системою в країні з 1956 року. Деякі зміни додатково внесені 1964 року. Подальші реформи були введені 1977 року, але незабаром (1986 рік) скасовані. Після цього було оголошено, що подальших змін не передбачається. Сінгапур також офіційно прийняв розроблені в КНР спрощені ієрогліфи (1969, 1974, 1993 роки). За ним послідувала й сусідня Малайзія (1981 рік).

Традиційні (повні) ієрогліфи продовжують використовуватися у Південній Кореї, на Тайвані та в Гонконзі. У китайських громадах США та Канади також поки переважають традиційні (повні) ієрогліфи, але в багатьох європейських містах, де китайське населення з'явилося порівняно недавно та має коріння з КНР, а не з Гонконгу, спрощені ієрогліфи отримують ширше застосування. Крім того, у КНР та Сінгапурі повні ієрогліфи можуть використовуватися при перевиданні старих книг або ж в художніх цілях.

У Японії спрощені японські ієрогліфи введені 1946 року. Деякі ієрогліфи були спрощені у КНР та у Японії по-різному.

Спрощені варіанти ієрогліфів в КНР були розроблені на основі скорописних варіантів. У рамках реформи було змінено написання 2235 ієрогліфів, що мають найбільш складне накреслення. Основними методами спрощення були наступні: 1) заміна складних частин часто використовуваних

ієрогліфів простішими (對 → 对; 觀 → 观; 風 → 风 тощо); 2) зміна фонетичного компонента (潔 → 洁; 鄰 → 邻; 極 → 极 тощо); 3) видалення компонентів (廣 → 广; 寧 → 宁; 滅 → 灭 тощо); 4) використання курсивного каліграфічного накреслення (書 → 书; 長 → 长; 馬 → 马 тощо); 5) використання давніх ієрогліфів, більш простих за формою (淚 → 泪; 網 → 网; 傑 → 杰 тощо); 6) створення нових комбінацій ключ-ключ (體 → 体; 塵 → 尘; 竈 → 灶 тощо); 7) створення нових комбінацій ключ-фонетична частина (護 → 护; 驚 → 惊; 膚 → 肤 тощо); 8) заміна ієрогліфа на інший з тією ж або схожою вимовою (餘 → 余; 穀 → 谷; 後 → 后 тощо); 9) об'єднання декількох ієрогліфів в один з простішим написанням (髮 та 發 → 发; 儘 та 盡 → 尽 тощо); 10) спрощення компонента, що часто зустрічається в ієрогліфах (門 → 门; 閉 → 闭; 問 → 问 тощо; два винятки з цього правила – ієрогліфи «відкривати» 開 → 开 та «закривати» 關 → 关, де ключ «двері» (門) зовсім випускається).

В цьому «Практичному курсі» ми використовуємо систему транскрипції пінйінь та письмо з використанням спрощених ієрогліфів; запис відповідного слова традиційними варіантами ієрогліфів (у разі його наявності) подається додатково у словниках (у квадратних дужках після запису спрощеними ієрогліфами).

Основні відмінності між граматичним ладом веньяню і путунхуа

Веньянь (文言 *wényán*), або класична китайська мова, – писемна мова, що повсюдно використовувалася в Китаї до початку ХХ ст. як основна мова літературної творчості, наукових публікацій, а також офіційно-ділового листування. Через те, що ієрогліфічне письмо передає головним чином значення, а не звучання слова, веньянь зберіг синтаксичні та морфологічні норми давньокитайської мови, внаслідок чого до ХХ століття він дуже сильно почав відрізнятися від т. зв. *байхуа* (白话 *báihuà*) – розмовної китайської мови. Веньянь втратив офіційний статус після початку Руху 4 травня 1919 року, однією з вимог учасників якого було скасування веньяню і перехід на байхуа. У той же час у сучасному байхуа / стандарті путунхуа зберігається багато елементів веньяню¹.

Паралельне існування цих форм ізолюючої мови створювало ситуацію фактичної двомовності і призвело до неминучого впливання з цієї ситуації міжмовної інтерференції – обидві мови взаємодіяли між собою і впливали одна на одну. І якщо вплив веньяню на байхуа став результатом свідомого запозичення і наслідування, в силу реальних переваг першого, таких як точність і лаконічність, то зовсім інший і складніший характер носив вплив байхуа на веньянь, прокований природним впливом живої мови на писемну. У всякому разі, порівняння веньяню з власне давньокитайською мовою (上古汉语 *shànggǔ hànyǔ*) показує, що ця форма мови, взаємодіючи з розмовною, зазнавала змін найрізноманітнішого характеру і не залишалася абсолютно стабільною – вона змінювалася за своїми особливими законами². Особливість розглянутої взаємодії полягає в тому, що в контакт вступили дві форми китайської мови, які принципово різняться між собою. І справа тут не тільки в тому, що кожна з них має власний набір службових слів (що замінювали ізолюючій мові морфологічні показники) – абсолютно по-різному будуються в них основні синтаксичні конструкції. До найяскравіших прикладів відмінностей між мовами можна віднести наступні риси³:

¹ Андреевкова Д. А. Вэньянь и байхуа: сравнительный анализ двух форм изолирующего языка // Россия, Запад и Восток: диалог культур: материалы Первой Международной молодёжной научно-практической конференции, 28-29 апреля 2014 г. Томск / Отв. ред. С. К. Гураль. — Томск: Изд-во Том. ун-та, 2014. — С. 63.

² Акбудақ К. Г., Вечоринська Т. В. Історія китайської мови: навч. посіб. для студентів спеціальності 035.06 – філологія (східні мови та літератури /переклад включно/). — Одеса: Видавничий дім “Гельветика”, 2021. — С. 190-192.

³ Зограф И. Т. Вэньянь и байхуа: взаимодействие двух форм изолирующего языка // Письменные памятники Востока, 1(8), 2008. — СПб.: Института восточных рукописей РАН; М.: Наука; Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 2008. — С. 127-128.

- у реченні з запереченням додаток, виражений особовим займенником, у вєньяні знаходиться після заперечення перед присудком, а в путунхуа він завжди стоїть після присудка (за винятком випадків інверсії з 把 *bǎ*, що деякі дослідники відносять до сучасних моделей, які виникли під впливом вєньяно⁴): путунхуа: 我先不相信这是真的 / вєньянь: 吾初不之信 «Спочатку я не повірив цьому»;
- у вєньяні додаток, виражений питальним займенником або сполученням іменника з питальним займенником 何 *hé* «що?; який?», стоїть перед присудком, а в путунхуа в аналогічних випадках 什么 *shénme* «що?; який?» і сполучення з ним знаходяться після присудка: путунхуа: 这里到底可以说什么呢? / вєньянь: 此又何說? «Що вже тут скажеш?»;
- у порівняльних конструкціях вєньяню використовується прийменник 於 *yú*, який стоїть після присудка і перед додатком, позначаючи другий з порівнюваних предметів; в путунхуа порівняння виражається за допомогою прийменника 比 *bǐ*, який знаходиться між двома порівнюваними предметами, а присудок замикає конструкцію (вживання прийменника 于 *yú* в путунхуа в цьому значенні хоча й допускається, але вважається архаїзмом і канцеляризмом⁵): путунхуа: 另外有一方面中国比其他国家优秀 / вєньянь: 吾尚有一層為中國優於他國之處 «Є ще один пункт, по якому Китай перебуває в кращому становищі, ніж інші країни»;
- у вєньяні пасивний стан може бути утворений за допомогою конструкцій 1) 為……所 *wéi...suǒ* чи просто 為 *wéi* (ця конструкція пасиву збереглася і в путунхуа, але використовується у формальному стилі⁶) або 2) 見……於 *jiàn...yú* чи просто 於 *yú*; в путунхуа у цій функції використовується передусім морфема 被 *bèi*, а також 遭 *zāo*, 蒙 *méng*, 得 *dé*, 吃 *chī*, при цьому 被 *bèi*, 遭 *zāo*, 吃 *chī* мають негативне значення (дія сприймається як небажана, неприємна), а 蒙 *méng* і 得 *dé* – позитивне значення (дія сприймається як бажана, приємна)⁷: путунхуа: 上述的文明进步是被三个等级的人所造成 / вєньянь: 上所謂文明之進化成於三系之人 «Прогрес культури, про який ішлося вище, створювався людьми трьох категорій»;

⁴ Ивченко Т. В. Китайский язык. Полная грамматика в схемах и таблицах. — М.: Издательство АСТ, 2021. — С. 621. — (Полный курс).

⁵ 太田辰夫「中国语历史文法」/ 蒋绍愚、徐昌华译, 北京: 北京大学出版社, 2003. — 頁 165.

⁶ Wen-Hua Teng. Yufa!: A Practical Guide to Mandarin Chinese Grammar. — 2nd edition. — London, New York: Routledge, 2017. — p. 217.

⁷ Alain Peyraube. Linguistique chinoise: histoire de la langue et de ses représentations. — Paris: CNRS Éditions, 2018. — p. 46-47.

- у веньяні прийменники можуть мінятися місцями зі своїми додатками, утворюючи зворотний порядок слів: «додаток + прийменник» (хоча частіше все-таки спостерігається порядок слів «прийменник + додаток», що вважається базовим і у веньяні; це, зокрема, видно з типової структури чен'юїв⁸), тоді як у путунхуа завжди «прийменник + додаток»: путунхуа: 竭力弄清宇宙万物由于什么原因而产生的科学家挺多了 / веньянь: 欲窮天地萬物何由而成者眾矣 «Було дуже багато [вчених], які прагнули зрозуміти, звідки взявся Всесвіт»;
- у веньяні відсутні спеціальні рахівні слова для рахунку злічуваних предметів, а в путунхуа в таких випадках між числівником та іменником ставиться рахівне слово (класифікатор), що характеризує конкретний клас таких предметів; далі, рахунок дій у веньяні виражається постановкою числівника перед дієсловом, а у путунхуа для цього існують спеціальні придієслівні рахівні слова – т.зв. суфікси кратності (回 *huí*, 次 *cì*, 趟 *tàng*, 遍 *biàn* та ін.)⁹.

Переважна більшість службових слів сучасної китайської мови ведуть своє походження від веньяню. Найчастіше вони зберігають своє традиційне значення, набуваючи при цьому ряд нових граматичних функцій. Це свідчить про те, що процес архаїзації може перебігати в мові по-різному, існують різні етапи і форми архаїзації мовних одиниць, які не обов'язково зводяться тільки до відмирання даного слова; інакше кажучи, поєднуючись з іншими морфемами, архаїзм може отримати в мові «нове життя». З іншого боку, існують приклади, коли службові слова з веньяню потрапляли в путунхуа у своєму первозданному вигляді, тобто їм вдалося не просто вижити, а й успішно асимілюватися у нових мовних обставинах. Назвемо принаймні 如何 *rúhé* «як?; яким чином?», 如此 *rúcǐ* «так, таким чином», сполучники-виразники сурядного зв'язку 与 *yǔ* і 及 *jí*, заперечення 无 *wú* і 非 *fēi*, маркер приналежності (присвійності) 之 *zhī* та ін.¹⁰

Вплив веньяню на сучасний путунхуа найяскравіше проявляється в художній літературі та офіційно-діловому стилі, а найменше – в повсякденній розмовній мові. Причина цього полягає в однозначній стилістичній маркованості елементів веньяню з точки зору носіїв сучасної китайської мови як «високостильних, поетичних виразів чи риторичних прийомів» або ж як «канцеляризмів»¹¹.

⁸ Курдюмов В. А., Скворцов А. В. Китайские фразеологизмы типа «чэньюй»: учебно-методическое пособие. — М.: МГПУ, 2018. — С. 61.

⁹ Син Фун. Грамматика китайского языка / Пер. с кит. Е. Н. Колпачковой, А. В. Лебедевой, Н. А. Сомкиной, Е. Ю. Фокиной; науч. ред. пер. Е. Н. Колпачкова. — СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2019. — С. 160-161.

¹⁰ 史存直「文言語法」, 香港: 中華書局, 2005. — 頁 172.

¹¹ 史张弓「现代汉语修辞学」, 天津: 天津人民出版社, 1963. — 頁 114.

Елементи веньяню в путунхуа (а, точніше сказати, переважно в текстах на путунхуа або усних офіційних виступах, промовах політиків тощо) можна поділити на три групи¹²:

1. Лексико-граматичні одиниці, до яких слід віднести чен'юї (усталені звороти, що найчастіше складаються з чотирьох ієрогліфів, запозичені з китайської класичної літератури: 拔苗助长 «тягнути паростки, допомагаючи їм рости» тощо), а також політичні гасла, що побудовані за їхніми моделями і багато в чому їх наслідують (наприклад, відоме гасло Мао Цзедуна, проголошене в 1957 році: 百花齐放, 百家争鸣 «Нехай розквітають сто квітів, хай змагаються сто шкіл»). До подібного роду одиниць примикають т.зв. «застиглі вирази», вельми широко використовувані, наприклад, в газетних текстах: 此言是也 «це дійсно так», 诚哉其言 «воістину так», 据我所知 «наскільки мені відомо», 总而言之 «підсумовуючи викладене, резюмуючи сказане, коротше кажучи» тощо¹³.

2. Граматичні конструкції: найпоширенішими можна назвати конструкції пасиву 以……为 *yǐ...wéi* і 为……所 *wéi...suǒ*, дещо рідше зустрічаються конструкція з двома дієсловами, що виражає зміну або перетворення об'єкта: 扭亏增盈 «перетворити збиток на прибуток» тощо¹⁴; порівняльна конструкція з прикметником, який керує прийменниковим додатком (як правило, з прийменником 于 *yú*): 人民的利益高于一切 «Інтереси людей – понад усе»; конструкція переваги з 不如 *bùrú*: 百闻不如一见 «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути»; конструкції з двома запереченнями, що рівносильно підкресленому твердженню: 无可不同意你 «Не можна не погодитися з тобою».

3. Службові слова, що часто функціонують паралельно з синонімічними службовими словами сучасної мови: прийменники 以 *yǐ* (у всій безлічі своїх давньокитайських значень¹⁵ і 为 *wéi* (переважно як синонім 给 *gěi* або 对 *duì*), заперечення 未 *wèi*, 勿 *wù*, 非 *fēi*, показник майбутнього часу або наміру вчинити дію 将 *jiāng*, субстантиватор 者 *zhě*, показник пасивного означення 所 *suǒ*, питальна частка 乎 *hū*, займенник 3-ї особи 其 *qí* («це, воно, його / її»),

¹² Никитина Т. Н. Грамматика китайского публицистического текста: Учебное пособие. — СПб.: КАРО, 2007. — С. 165-188.

¹³ 王希杰「汉语修辞学」/修订本, 北京: 商务印书馆, 2012. — 页 267.

¹⁴ Léon Vandermeersch, Jin Siyan. Manuel de chinois classique II. — Paris: Éditions You Feng, Librairie & Éditeur, 2021. — p. 109.

¹⁵ Никитина Т. Н. Предлог “и” в древнекитайском языке // Разыскания по общему и китайскому языкознанию / [редкол.: С. Е. Яхонтов (предсл.) и др.]; АН СССР, Ин-т востоковедения. — М.: Наука, Гл. ред. вост. лит., 1980. — С. 91-97.

протиставний сполучник або показник теми (між підметом і присудком) 而 *ér* і деякі інші¹⁶.

З типологічної точки зору обидва різновиди китайської літературної мови – веньянь і путунхуа – належать до т. зв. ізолюючих мов. Це означає, що у морфології таких мов відсутня словозміна будь-якого типу (флексивна – як в українській, німецькій, латинській та інших мовах; або аглютинативна – як в японській, корейській, монгольських і тюркських мовах), а всі граматичні значення і відношення між словами виражаються за допомогою службових слів, а також синтаксичних моделей (правил розміщення членів речення, інакше кажучи – порядку слів). Ще однією характерною рисою є умовність межі між значущим словом і службовою морфемою (граматичні значення досить високого ступеня абстрактності, як правило, експонуються тими самими засобами (складами), що й повнозначні морфеми¹⁷, а також утрудненість (у багатьох випадках) однозначного виділення частин мови. Останнє, наприклад, особливо помітне у спробах розмежування дієслів і прикметників, причому до такої міри, що дослідники деяких ізолюючих мов вважають за краще говорити не про прикметники, а про «якісні дієслова»¹⁸. У китайській мові відмінності між дієсловами і прикметниками все-таки виражені набагато чіткіше. Більш того, в путунхуа, на відміну від веньяню, далеко не будь-яке слово може вживатися і як дієслово, і як ім'я. Є лише дуже обмежена кількість односкладових і двоскладових слів, які не okazіонально, а регулярно вживаються або як дієслово, або як ім'я; при цьому таке вживання підтримується морфологічними засобами¹⁹.

Типологічна відмінність між веньянем і путунхуа виявляється в площині «ступеня прояву» ізолюючого характеру. Веньянь – класичний, можна сказати, ідеальний приклад ізолюючої мови, в якій всі слова в переважній більшості випадків односкладові, носять кореневий характер, а службові слова – здебільшого факультативні²⁰.

¹⁶ Привороцкая Т. В., Клименко Е. Н. Функционирование служебных слов древнекитайского языка в текстах китайских СМИ // «Молодой учёный», № 11.1 (91.1) / июнь 2015. — Казань: Изд-во «Молодой ученый», 2015. — С. 1668-1671. — [Электронный ресурс]. URL: <https://moluch.ru/archive/91/19404/> (дата звернення: 29.07.2022).

¹⁷ Солнцев В. М. Введение в теорию изолирующих языков. — М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 1995. — С. 57-58.

¹⁸ Морев Л. Н. Основы синтаксиса тайского языка / Отв. ред. Б. К. Пашков. — М.: Наука, 1964. — С. 37.

¹⁹ Солнцев В. М. Введение в теорию изолирующих языков. — М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 1995. — С. 277.

²⁰ Alain Peyraube. Sur le changement syntaxique et sémantique: à propos de deux ouvrages récents sur la grammaire historique du chinois // Cahiers de Linguistique – Asie Orientale; Vol. 28, Issue 1. — Publication assurée avec le concours du CNRS. — Leiden, Paris: Brill Academic Publishers, 1999. — p. 113-124.

Путунхуа ж, навпаки, демонструє тенденцію немовби до руху від ізолюючого типу до ладу аглютинативного (проте не стає таким у повній мірі). Справа тут не тільки в тому, що для путунхуа з частотної точки зору більш характерні двоскладові значущі слова. Набагато істотніше явище – наявність системи регулярних дієслівних та іменних граматичних показників, нехай і факультативного характеру, але з однозначним граматичним значенням і узусом. Ці показники зливаються зі значущим словом в єдине ціле, певною мірою уподібнюючись флексіям. Таким чином, виникає повноцінна граматична опозиція «афіксальна форма – нульова форма», що свідчить про поступове формування деякої подібності квазіморфологічного формоутворення. До таких показників належать дієслівні видо-часові суфікси (了 *le*, 过 *guo*, 着 *zhe*, 起来 *qilai*, 下去 *xiaqu*), іменний суфікс множини (们 *men*), видовий префікс тривалості дії (正) 在 (*zhèng*)*zài*, суфікс-показник множини вказівних займенників 些 *xie*, префікс-показник порядкових числівників 第 *dì*, а також еризуючий суфікс 儿 (*ér*), який вживається як з дієсловами, так і з іменниками²¹.

Що ж стосується виділення частин мови, то, як уже зазначалося, те саме слово може функціонувати в ролі двох частин мови (має місце т.зв. «гнучкість кордонів» між частинами мови), а співвіднесеність того чи іншого слова з певною частиною мови констатується на підставі не морфологічних (словозміна, що відсутня як така), а семантичних (лексичне значення слова) і синтаксичних (позиція і функціонування в реченні) критеріїв²².

З точки зору соціолінгвістики функціонування і суспільно-комунікативна функція путунхуа і веньяню визначаються терміном *диглосія* – особливий варіант білінгвізму, при якому на певній території або в суспільстві співіснують дві мови або дві форми однієї мови (в «нашому» випадку), що застосовуються їх носіями в різних функціональних сферах. Для диглосії характерна ситуація незбалансованої двомовності, коли одна з мов або варіантів виступає як «висока», а інша – як «нейтральна» або навіть «низька». При цьому можливі ситуації, коли «нейтральна» мова є рідною розмовною мовою для всього населення території або його частини, а «висока» мова – а) спорідненою по відношенню до рідної мови або б) неспорідненою надетнічною мовою територій з різноманітним етнічним складом населення²³.

Ситуація (б) була характерна, наприклад, для середньовічної Європи, в якій «високий» статус займала латина, а «низький» / «нейтральний» –

²¹ Солнцев В. М., Солнцева Н. В. Куда идёт китайский язык? // Китайское языкознание: Изолирующие языки: IX международная конференция: Материалы. — М.: Ин-т языкознания РАН, 1998. — С. 15-22.

²² Guo Rui. Modern Chinese Parts of Speech: Systems Research / Translated by Yang Huiying. — London, New York: Routledge, 2018. — p. 230-231. — (Chinese Linguistics).

²³ Швейцер А. Д., Никольский Л. Б. Введение в социолінгвістику: Для ин-тов и фак. иностр. яз. Учеб. пособие. — М.: Высш. школа, 1978. — С. 111-112.

національні мови²⁴; для середньовічних же Японії, Кореї та В'єтнаму: «високий» – веньянь, «низький» – власна мова. Сьогодні вона відзначається в ряді країн Африки («висока» – французька / англійська / португальська, «низька» – місцеві мови нігеро-конголезької, ніло-сахарської та ін. сімей) і Латинської Америки («висока» – іспанська / португальська, «низька» – місцеві індіанські мови, наприклад, кечуа в Перу або гуарані в Парагваї)²⁵.

Ситуація (а) історично спостерігалася в Османській імперії («висока» османська і «низька» розмовна турецька мова²⁶), а сьогодні її тією чи іншою мірою можна спостерігати в країнах арабського світу (співіснування літературної мови Корану (т.зв. *аль-фусха*) і національних розмовних діалектів²⁷), Індії (протиставлення санскриту і розмовних мов – хінді, урду, бенгальської тощо²⁸) і, з визначеними застереженнями, в Ізраїлі (у функції розмовної, «низької» мови використовується особлива форма штучно відродженого «високого» івриту²⁹; раніше «низьку» функцію у єврейських громадах виконувала мова їдиш).

Взасмодія путунхуа і веньяню у суспільстві – типовий приклад ситуації (а), але з рядом важливих особливостей, що можна позначити терміном *часткова або функціонально обмежена диглосія*:

- у сучасному китайському суспільстві на рівні повсякденного спілкування у всіх сферах диглосія не існує, путунхуа виконує і «низьку», і «високу» роль; те саме стосується і сучасної літератури, преси, документації, а веньянь фактично зводиться до мови-хранительки культурної спадщини, що ніяк не задіяна безпосередньо в комунікації;
- веньянь не використовується в усній формі, за винятком усталених виразів або цитат, тобто тільки у вигляді крапель у мову на путунхуа; повноцінно «говорити» на веньяні (вести діалог, комунікувати в усній формі), особливо при сучасному звучанні ієрогліфів, практично неможливо, зважаючи на величезну омонімічність веньяню і, як наслідок, незрозумілість такого мовлення на слух;

²⁴ Дрбоглав Д. А. Учебное пособие по средневековой латыни. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1993. — С. 5-9.

²⁵ Norbert Dittmar. Grundlagen der Soziolinguistik – Ein Arbeitsbuch mit Aufgaben. — Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1997. — S. 139-140. — (Konzepte der Sprach- und Literaturwissenschaft; 57).

²⁶ Грунина Э. А. Учебное пособие по османско-турецкому языку. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1988. — С. 3-4.

²⁷ Хайрутдинов А. Г. История арабского языка: учебное пособие. — М.: Восточная книга, 2009. — С. 154-159.

²⁸ Чаттерджи С. К. Введение в индоарийское языкознание / Пер. с англ. В. П. Липеровского; Предисл. и комм. Г. А. Зографа. — М.: Наука, Гл. ред. вост. лит., 1977. — С. 91-93.

²⁹ Angel Sáenz-Badillos. A History of the Hebrew Language / Translated by John Elwolde. — Cambridge: Cambridge University Press, 1996. — p. 272-276.

- писемна комунікація на веньяні практично припинилася після 1949 року; преса, література, офіційна документація перейшли на путунхуа, проте веньянь був і залишається мовою китайської класичної культури, на якій написано величезний корпус текстів найрізноманітнішого характеру (фактично все, що написано до 20-х років ХХ ст.; першим літературним твором, написаним на байхуа / путунхуа, стало оповідання Лу Сіня (鲁迅 *Lǚ Xùn*) «Щоденник божевільного» (狂人日记 *Kuáng rén rìjì*), опубліковане тільки у 1918 році³⁰); зважаючи на це, здатність до читання і розуміння текстів на веньяні – невід’ємний атрибут будь-якої бодай трохи освіченої людини не тільки в Китаї, але й у всій Східній Азії (враховуючи величезний вплив, який веньянь справив на культуру і мови Японії, Кореї, В’єтнаму; більше того, в кожній із цих країн виник власний різновид веньяню (іноді з тими чи іншими відмінностями в граматиці й слововживанні), який однаково записується китайськими ієрогліфами (漢文), але по-різному вимовляється: *камбун* (かんぶん) в Японії, *ханмун* (한문) в Кореї, *ханван* (*Hán Vǎn*) у В’єтнамі)³¹; веньянь в обов’язковому порядку викладається в школах і вузах;
- на відміну від інших «класичних» мов (латини, класичної арабської, давньоєврейської, санскриту), веньянь позбавлений релігійної сакральності – це не мова священних текстів, а мова мистецтва, науки і бюрократії, тобто мова «високої культури» в чистому вигляді; природно, що серед культурної спадщини на веньяні помітне місце займають конфуціанські і даоські твори, проте як у самому Китаї, так і в інших країнах регіону ці тексти здавна сприймалися не як власне релігійні, а як філософські, через що в суспільстві не сформувався образ веньяню як чогось священного, що спирається на надприродні авторитети.

В сучасній китайстиці при читанні вголос текстів на веньяні (як у самому Китаї, так і за його межами) прийнято використовувати сучасні читання ієрогліфів, тобто древній текст озвучується «на сучасний лад». Це стає можливим з огляду на афонетичну природу китайського письма – той самий ієрогліф, зберігаючи свою семантику, може прочитуватися на різні лади, часом зовсім несхожі (способи озвучування, фонетичні оформлення) в різних мовах і китайських діалектах, але при цьому смисловий зміст ієрогліфа залишається спільним для всіх цих читань³².

³⁰ Leo Ou-fan Lee. Tradition and Modernity in the Writings of Lu Xun // Lu Xun and His Legacy / Edited with an Introduction by Leo Ou-fan Lee. — Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1985. — p. 7.

³¹ Завьялова О. И. Большой мир китайского языка. — 2-е изд. — М.: Восточная книга, 2014. — С. 192-196.

³² Мурашев К. Г. Вступ до східної філології: навч. посіб. для студентів другого курсу спеціальності “Мова та література (китайська)”. — К.: ВПЦ “Київський університет”, 2013. — С. 73.

Фонетика · 语音学

1.1. Фонетична будова китайської мови. Фіналі та ініціалі

Склади у китайській мові, на відміну від української, являють собою не довільне сполучення звуків, а сталу структуру, в якій певні фонемі на початку складу можуть поєднуватися лише з певними фонемами на кінці складу, тобто всіклади китайської мови мають сувору структуру.

Китайський склад поділяється на фіналь та ініціаль.

Ініціаль – це звук, який починає склад; кількість ініціалей відповідає кількості приголосних фонем і складає 21.

Фіналь – це звук, який закриває склад; у фіналі може вживатись одна голосна, поєднання голосних (дифтонги та трифтонги) або ж поєднання голосних із назалізованими приголосними **n** чи **ng**; усього існує 36 фіналей.

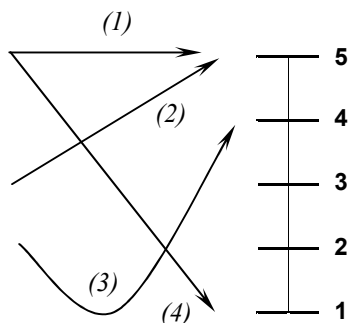
Сполучення фіналей та ініціалей між собою регламентується певними правилами. Ініціаль у складі може бути відсутня, і тоді склад виражається лише однією фіналью. Наприклад, у складі *pā*: **p** – це ініціаль, **ā** – фіналь; *māo*: **m** – ініціаль, **āo** – фіналь; *bīān*: **b** – ініціаль, **īān** – фіналь.

1.2. Тони у китайській мові

Китайська мова належить до числа тональних мов. Склад у китайській мові характеризується не лише певною комбінацією звуків, але й тим чи іншим тоном, що називається етимологічним тоном складу. Тон – це мелодійний малюнок голосу, який залежить від зміни висоти звуку.

Знак тону в пінїні ставиться над голосною літерою. Якщо склад має один голосний, то знак тону ставиться над цим голосним (у цьому випадку над **i** не ставиться крапка: *nī*). Якщо склад має дифтонг або трифтонг, то знак тону ставиться над буквою, що позначає складотворний голосний: *hǎo*.

Мелодійний малюнок тонів можна продемонструвати за допомогою шкали, яка умовно позначає загальний діапазон голосу людини (вертикальна шкала відповідає за висоту звука, горизонтальна – довжину звука):

- 1 тон:** високий, рівний, без коливань, відповідає ноті «соль» або «ля»: **mā**
2 тон: висхідний: підвищується від середнього рівня до високо, що нагадує питальну інтонацію: **má**
3 тон: низький: починається в середньому діапазоні, потім падає досить глибоко, а потім знову підвищується до середнього рівня: **mǎ**
4 тон: спадний: різко падає від високого рівня до низького: **mà**

Тон виконує смислорозрізнавальну функцію, тобто один і той самий склад передає абсолютно різне значення, залежно від того, яким тоном він вимовлений. Наприклад:

<i>shī</i>	<i>shí</i>	<i>shǐ</i>	<i>shì</i>
失 «витрачати»	十 «десять»	史 «історія»	事 «справа»
<i>mā</i>	<i>má</i>	<i>mǎ</i>	<i>mà</i>
妈 «мама»	麻 «льон»	马 «кінь»	骂 «сваритися»

З огляду на це, правильна вимова тонів є обов'язковою умовою для успішного спілкування китайською мовою. Мовлення без тонів або з переплутаними чи неправильно артикульованими тонами зрозуміти на слух практично неможливо.

1.3. Ініціали

Ініціаль	Опис вимови
p	Схожий на український [п], але вимовляється з меншим напруженням губ та з сильним придихом – х-подібним шумом в кінці артикуляції, щось на зразок [п ^х].
b	Схожий на український [б], але вимовляється з меншим напруженням губ та більш глухо, як щось середнє між українськими [б] та [п].
t	Схожий на український [т], але вимовляється торканням кінчика язика до верхніх зубів (на відміну від українського [т], коли спинка язика торкається піднебіння, а кінчик лежить біля нижніх зубів) та з сильним придихом – х-подібним шумом в кінці артикуляції, щось на зразок [т ^х].
d	Схожий на український [д], але вимовляється торканням кінчика язика до верхніх зубів (на відміну від українського [д], коли

	спинка язика торкається піднебіння, а кінчик лежить біля нижніх зубів) та більш глухо, як щось середнє між українськими [д] та [т].
k	Схожий на український [к], але вимовляється з сильним придихом – х-подібним шумом в кінці артикуляції, щось на зразок [к ^х].
g	Схожий на український нефрикативний проривний [г], але вимовляється більш глухо, як щось середнє між українськими [г] та [к].
f	Акустично схожий на український [ф], але, на відміну від українського звуку, де нижня губа торкається верхніх зубів, при вимові китайського звука нижня губа підтягується під верхні зуби, а губи розтягуються ширше.
h	Нагадує український [х], але вимовляється більш напружено та з більшим шумом.
m	Схожий на український [м], але вимовляється з меншим напруженням губ.
n	Схожий на український [н], але вимовляється торканням кінчика язика до верхніх зубів (на відміну від українського [д], коли кінчик язика торкається нижніх зубів, а спинка язика торкається піднебіння).
l	Подібний до українського твердого [л], але кінчик язика притискається до верхніх зубів, а не до альвеол, як при вимові українського звука.
j	М'який приголосний, що акустично нагадує щось на зразок українських звукосполучень [дзь] або [цзь], що вимовляються притисканням середньої частини спинки язика до твердого піднебіння, але язик при його вимові глибше відсунутий назад.
q	М'який приголосний, що акустично нагадує щось середнє між українськими пом'якшеними приголосними [ць] та [чь], але кінчик язика вище підіймається до альвеол, а сам звук є придиховим, хоча придиху на практиці майже не чуто.
x	М'який приголосний, що акустично нагадує українське пом'якшене [сь] та утворюється підйманням середньої частини спинки язика до твердого піднебіння.
zh	Схожий на щось середнє між українськими [дж] та [чж], але вимовляється набагато твердіше, для чого кінчик язика при вимові обов'язково завертається назад.
ch	Акустично схожий на український [ч], але вимовляється набагато твердіше, для чого кінчик язика при вимові обов'язково завертається назад, та з сильним придихом – х-подібним шумом в кінці артикуляції, щось на зразок [ч ^х].
sh	Акустично нагадує український [ш], але вимовляється значно

	твердіше, а отже язик загинається назад, а спинка язика опускається донизу, в результаті чого язик набуває «ложкоподібної» форми.
z	Схожий на щось середнє між українськими [дз] та [цз], але вимовляється трохи твердіше.
с	Схожий на український твердий [ц], але при його вимові кінчик язика вище піднятий до альвеол, а сам звук вимовляється з сильним придихом – х-подібним шумом в кінці артикуляції, щось на зразок [ц ^h].
s	Аналогічний українському твердому глухому [с]; ніколи не пом'якшується перед голосними.
r	Твердий дзвінкий звук, при вимові якого язик загинається назад, а спинка язика опускається донизу, в результаті чого язик набуває «ложкоподібної» форми. За місцем утворення співпадає з sh та вважається його дзвінким відповідником. На слух нагадує щось середнє між твердим українським [ж] та англійським [r] в позиції на початку слова.

Примітки:

- Пари китайських ініціалей **p – b, t – d, k – g, c – z** та **ch – zh** протиставляються не стільки за ознакою глухості / дзвінкості (оскільки китайські приголосні **b, d, g, z, zh** насправді є напівдзвінкими, тобто вимовляються більш глухо, ніж українські відповідники), скільки за наявністю чи відсутністю придиху, що є набагато важливішою диференціюючою ознакою при сприйнятті цих звуків на слух носіями китайської мови.
- Ініціалі **k, g, f, h, zh, ch, sh, r, z, c, s** завжди вимовляються твердо та ніколи не пом'якшуються. Ініціалі **j, q, x**, напроти, завжди вимовляються м'яко. Ініціалі **p, b, t, d, m, n, l** частіше вимовляються твердо, але можуть й пом'якшуватися, якщо після них слідує голосні **i** або **ü** (як самостійні фіналі, так і у якості першого елементу складних фіналей).
- Як вже зазначалося, ініціаль у складі може бути відсутня і тоді склад утворюється лише однією фінальною (т.зв. вокалічний склад, тобто склад без початкового приголосного компонента).

1.4. Фіналі

<i>Фіналь</i>	<i>Опис вимови</i>
a	Вимовляється трохи ширше, ніж українське [a].
o	Схожий на українське [o], але губи більш напружені та більше висуваються вперед.

e	Язик відтягується назад та високо підіймається до задньої частини твердого піднебіння, кінчик язика при цьому відсувається від нижніх зубів та загортається. Інакше кажучи, органи мовлення займають те ж положення, що й при артикуляції [o], але губи не висуваються вперед, а розтягуються. Це зумовлює акустичний характер китайського e , котрий звучить як дуже закритий [e] з сильним відтінком [o] та [и].
i	Схожий на українське [i], але вимовляється з більш розтягнутими губами. У сполученні з твердими ініціалами zh, ch, sh, z, c, s , тобто в складах <i>zhi, chi, shi, zi, ci, si</i> , фіналь i вимовляється близько до українського [и], але з більшою активністю середньої частини спинки язика та його кореня; при цьому ch та c додатково втрачають придих. У складі <i>ri</i> фіналь i акустично нагадує щось середнє між українськими [и] та [і].
u	Схожий на українське [у], але губи більш напружені та більше висуваються вперед.
ü	Йотований голосний, аналогічний до німецького ü в словах <i>über, Übung</i> або французького u в словах <i>rue, tu</i> . При його вимові язик займає положення, як при артикуляції [i], а губи витягуються вперед, як для артикуляції [y], у результаті чого отримуємо звук, схожий на українське [ю], але злитий, без розділення на елементи (тобто не [й-у] окремо).
er	Особлива, т.зв. ерізована фіналь, котра ніколи не сполучається з ініціалами. При артикуляції кінчик язика піднятий до піднебіння та загнутий назад, в результаті чого голосний стає схожим на [a] середнього ряду. Акустично нагадує англійське [ɛr] у слові <i>far</i> в американській вимові, тобто з чітким звучанням [r]; у складах 4 тону голосний звучить відкритіше, подібно до [a] заднього ряду; 1 тон у цій фіналі неможливий.
ai ei ao ou	Дифтонгічні неназалізовані фіналі, що утворюються поєднанням простих фіналей та в яких складотвірним є перший голосний; саме перший елемент вимовляється під наголосом, довше та чіткіше. Акустично ці фіналі звучать відповідно як [ǎi], [ěi], [ào], [òu]; зверніть увагу, що [e] в фіналі ei вимовляється трішки більш відкрито, аніж китайській монофтонг e ; у складах 4 тону кінцеве [й] у фіналі ei часто звучить дуже слабо.
ia ua uo ie üe	Дифтонгічні неназалізовані фіналі, що утворюються поєднанням простих фіналей та в яких складотвірним є другий голосний, котрий вимовляється під наголосом, довше та чіткіше, а перший частково редукується (ступінь редукції залежить від наявності / відсутності у складі ініціалі). Акустично ці фіналі звучать відповідно як [iǎ], [uǎ], [yǎ], [iě], [iüě], при цьому [e] в фіналях

	ie та üe вимовляється трішки більш відкрито, ніж у китайському монофтонзі e.
uai u(e)i iao i(o)u	Трифтонгічні неназалізовані фінали, що утворюються поєднанням простих фіналей та в яких складотворним і наголошеним є другий голосний. Акустично ці фінали звучать відповідно як [уай], [у'ей], [йào], [й'оу], при цьому [e] в фіналі uei вимовляється трішки більш відкрито, ніж у китайському монофтонзі e. Якщо трифтонги u(e)i та i(o)u сполучаються з ініціалю, то в них випадають середні звуки, тобто e та o; ця зміна відображається як у вимові [уй] та [й'у], так й у транскрипції; у цьому випадку тон у ui несе i (<i>gui</i>), а у iu – u (<i>liu</i>).
an en in uan u(e)n ün	Складні назалізовані фінали переднього ряду, котрі складаються з відповідних монофтонгів чи дифтонгів (при цьому вимова [e] у фіналах en та uen є трохи більш відкритою, ніж у китайському монофтонзі e) та кінцевого назального елемента переднього ряду n. При вимові цього назального елемента язик рухається вперед і «залипає» на альвеолах, даючи повітрю пройти лише через носову порожнину. У фіналах uan та uen складотвірним і наголошеним є другий голосний. Ці фінали звучать відповідно як [ан], [ен], [ін], [у'ан], [у'ен], [юн]. Якщо фіналь u(e)n сполучається з ініціалю, то у неї випадає середній звук, тобто e; ця зміна відображається як у вимові [ун], так й у транскрипції: <i>dùn</i>, <i>cūn</i>.
ian üan	Складні назалізовані фінали переднього ряду, у яких під впливом назального елемента переднього ряду n відбуваються певні фонологічні зміни голосних: сполучення ia та üa у них звучать наближено до українських [іe] та [юe]; складотвірним та наголошеним є другий голосний. Самі фінали вимовляються відповідно як [і'єн] та [ю'єн].
ang eng ing ong iang uang ueng iong	Складні назалізовані фінали заднього ряду, котрі складаються з відповідних монофтонгів чи дифтонгів (при цьому вимова [e] в фіналі ueng є трохи більш відкритою, ніж у китайському монофтонзі e) та кінцевого назального елемента заднього ряду ng, при вимові якого корінь язика змикається з м'яким піднебінням, а повітря виходить через носову порожнину, в наслідок чого утворюється назалізований приголосний, що відповідає англійському кінцевому [ŋ] у словах <i>doing</i>, <i>rating</i>. У фіналах iang, uang, ueng та iong складотворним і наголошеним є другий голосний. Ці фінали звучать відповідно як [аŋ], [eŋ], [iŋ], [oŋ], [i'аŋ], [у'аŋ], [у'èŋ], [i'òŋ].

	Певні фонологічні особливості має голосний [o] у фіналях ong та iong, котрий у цьому випадку вимовляється закритіше та огубленіше, з помітним відтінком [y] → [yŋ], [iʊŋ]. Голосний e у фіналі eng вимовляється дуже відкрито, акустично наближуючись до [a] → [a^cŋ].

1.5. Правила транскрипції пін'їнь

- За відсутності у складі ініціалі фіналь **i**, яка сама формує склад, вимовляється з легким призвуком [й] на початку, тобто як [йі], та записується пін'їнем як *yi*.
- У складах зі складними фіналями, що починаються з **i**, за відсутності ініціалі голосний **i** записується буквою **y** та вимовляється як українське [й]; наприклад, *ia* записується як *ya*, *ie* – як *ye*, *iao* – як *yao*, *iou* – як *yoi* та *in*.
- За відсутності у складі ініціалі фіналь **u**, що сама формує склад, вимовляється з активнішою роботою губ, як англійське [w], та записується пін'їнем як *wu*.
- У складах зі складними фіналями, що починаються з **u**, за відсутності ініціалі голосний **u** записується буквою **w** та вимовляється з активнішою роботою губ, як англійське [w]; наприклад, *ua* записується як *wa*, *uo* – як *wo*, *uan* – як *wan*, *uen* – як *wen* та *in*.
- За відсутності у складі ініціалі фіналь **ü**, яка сама формує склад, записується пін'їнем як *ui*; аналогічно вона записується в складах зі складними фіналями, що починаються з **ü**: *üe* записується як *ue*, *üan* – як *uan*, *ün* – як *un*.
- Оскільки голосний **u** не може сполучатися з ініціалами **j**, **q**, **x**, при сполученні з цими ініціалами фіналей на **-ü** (і самої **ü**) крапки над **ü** не пишуться: сполучення **x** та **ü** записують *xi*, сполучення **q** та **üe** – *qie* та *in*.
- Коли в алфавітному записі склади, що починаються з **a**, **o** та **e**, слідують безпосередньо після інших складів в одному слові, між ними ставиться апостроф «'» для чіткого розмежування складів, наприклад: *nǚ 'ér* та *in*.

1.6. Структура китайського складу

Китайський склад характеризується суворою звуковою структурою. Це означає, що він є результатом не довільного сполучення будь-яких звуків, а однієї ініціалі з однією фінальною або ж реалізується у вигляді

лише однієї фіналі. В наслідок цього в китайській мові путунхуа не існує збігів приголосних на початку складів, а на кінці складу може бути лише голосний або приголосні **n**, **ng** чи **r** (в діалектах можливі й інші приголосні в кінчній позиції).

Деякі ініціали можуть сполучатися лише з певними фіналями та не можуть сполучатися з іншими. З цієї причини кількість теоретично можливих складів, що існують у нормативній китайській мові путунхуа, є обмеженою та дорівнює 414. Не всі з цих 414 складів можуть мати всі 4 тони, деякі з них існують лише у 3 або й навіть у 2 тонах. Таким чином, загальна кількість тонованих складів в путунхуа становить 1332.

Нижчу у табл. 1 наводяться всі базові склади (можливі сполучення фіналей з ініціалами), що існують у путунхуа (без урахування тонів): зліва – у транскрипції пінїнь, справа – в українській транскрипції Н. А. Кірносолової (використовується, наприклад, для транслітерації українською мовою власних назв: імен, прізвищ, географічних назв тощо).

Таблиця 1

Система складів, можливих в путунхуа

a А	ai АЙ	an АНЬ	ang АН	ao АО
ba БА	bai БАЙ	ban БАНЬ	bang БАН	bao БАО
	bei БЕЙ	ben БЕНЬ	beng БЕН	
bi БІ		bian БЯНЬ		biao БЯО
	bie БЄ	bin БИНЬ	bing БИН	bo БО
bu БУ				
ca ЦА	cai ЦАЙ	can ЦАНЬ	cang ЦАН	cao ЦАО
ce ЦЕ		cen ЦЕНЬ	ceng ЦЕН	
cha ЧА	chai ЧАЙ	chan ЧАНЬ	chang ЧАН	chao ЧАО
che ЧЕ		chen ЧЕНЬ	cheng ЧЕН	
chi ЧИ			chong ЧУН	chou ЧОУ
chua ЧУА	chuai ЧУАЙ	chuan ЧУАНЬ	chuang ЧУАН	
chu ЧУ	chui ЧУЙ	chun ЧУНЬ		chuo ЧО
ci ЦИ			cong ЦУН	cou ЦОУ
cu ЦУ		cuan ЦУАНЬ		
	cui ЦУЙ	cun ЦУНЬ		cuo ЦУО
da ДА	dai ДАЙ	dan ДАНЬ	dang ДАН	dao ДАО
de ДЕ	dei ДЕЙ	den ДЕНЬ	deng ДЕН	
di ДІ		dian ДЯНЬ		diao ДЯО
	die ДЄ		ding ДІН	diu ДІО
			dong ДУН	dou ДІОУ
du ДУ		duan ДУАНЬ		
	dui ДУЙ	dun ДУНЬ		duo ДО
e Е	ei ЕЙ	en ЕНЬ	eng ЕН	er ЕР
fa ФА		fan ФАНЬ	fang ФАН	fo ФО
	fei ФЕЙ	fen ФЕНЬ	feng ФЕН	fou ФІОУ

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	xv
Китайська мова.....	xvii
Основні відмінності між граматичним ладом веньяню і путунхуа.....	xxiii
УРОК 1	1
<i>Фонетика</i>	1
1.1. Фонетична будова китайської мови. Фінали та ініціали.....	1
1.2. Тони у китайській мові.....	1
1.3. Ініціали.....	2
1.4. Фінали.....	4
1.5. Правила транскрипції піньїнь.....	7
1.6. Структура китайського складу.....	7
1.7. Зміни тонів у потоці мовлення.....	10
1.8. Тональний малюнок та наголос у багатоскладових словах.....	12
<i>Ієрогліфіка</i>	14
1.9. Історія розвитку ієрогліфічного письма.....	14
1.10. Типологічна класифікація ієрогліфів.....	16
1.11. Ключі ієрогліфів.....	17
1.12. Читання ієрогліфів.....	21
<i>Нові слова</i>	22
<i>Ієрогліфи</i>	22
<i>Вправи</i>	23
УРОК 2	31
<i>Основний текст: 这是什么? 那是谁?</i>	31
<i>Нові слова</i>	32
<i>Коментарі</i>	34
<i>Фонетика</i>	35
2.1. Синтагматичний наголос.....	35
<i>Лексика</i>	36
2.1. Імена, прізвища та звертання.....	36
2.2. Назви країн та громадян.....	37
<i>Граматика</i>	37
2.1. Структура китайського речення.....	37

2.2. Питальне речення.....	38
2.3. Складений іменний присудок.....	39
2.4. Ад'єктивний присудок.....	39
2.5. Множина іменників.....	40
2.6. Особові займенники.....	40
2.7. Прислівники 都 та 也.....	42
<i>Додатковий текст: 我妈妈是医生.....</i>	42
<i>Ієрогліфи.....</i>	43
<i>Вправи.....</i>	46
УРОК 3.....	49
<i>Основний текст: 我们都是北京大学的留学生.....</i>	49
<i>Нові слова.....</i>	51
<i>Коментарі.....</i>	53
<i>Лексика.....</i>	55
3.1. Назви мов.....	55
3.2. Прислівники ступеня 很, 太 та 非常.....	56
<i>Граматика.....</i>	57
3.1. Заперечення 不.....	57
3.2. Присвійне означення з часткою 的.....	58
3.3. Дієслівний присудок.....	59
3.4. Конструкція мети руху з дієсловом 去.....	59
3.5. Альтернативне запитання зі сполучником 还是.....	60
3.6. Заперечно-питальні речення.....	60
3.7. Місце обставини часу.....	60
<i>Додатковий текст: 安娜写信.....</i>	61
<i>Ієрогліфи.....</i>	61
<i>Вправи.....</i>	65
УРОК 4.....	68
<i>Основний текст: (一) 你今天休息吗? (二) 你做什么工 作?.....</i>	68
<i>Нові слова.....</i>	70
<i>Коментарі.....</i>	73
<i>Лексика.....</i>	75
4.1. Назви днів тижня та чисел місяця.....	75

4.2. Прислівник 一下(儿)	76
<i>Граматика</i>	76
4.1. Прикметник у функції означення	76
4.2. Складений іменний присудок без дієслова-зв'язки 是	77
4.3. Модальні дієслова 请, 要, 需要, 会	77
4.4. Складений дієслівний присудок	79
4.5. Перехідні дієслова	79
<i>Додатковий текст: 你会写汉字吗?</i>	80
<i>Ієрогліфи</i>	81
<i>Вправи</i>	84
УРОК 5	88
<i>Основний текст: (一) 你姐姐有没有孩子? (二) 我有一个梦想</i>	88
<i>Нові слова</i>	91
<i>Коментарі</i>	94
<i>Лексика</i>	97
5.1. Рахівні суфікси	97
5.2. Фразеологізми-чен'юй	99
5.3. Дієслова 知道 та 认识	99
<i>Граматика</i>	100
5.1. Дієслово 有	100
5.2. Утворення загального питання шляхом редуплікації присудка	101
5.3. Модальні дієслова 想, 能, 可以	102
5.4. Наказовий спосіб із частками 吧 та 别	103
5.5. Кількісні числівники від 1 до 99	104
5.6. Числівники у позначенні часових проміжків та їхньої кількості	105
<i>Додатковий текст: (一) 你明天有没有时间? (二) 我的房间不小</i>	107
<i>Ієрогліфи</i>	108
<i>Вправи</i>	112
УРОК 6	118
<i>Основний текст: (一) 大学生活。(二) 你不努力不行。(三) 家庭</i>	

<i>生活</i>	118
<i>Нові слова</i>	120
<i>Коментарі</i>	124
<i>Лексика</i>	127
6.1. Прислівник (一)点(儿) / 一点点(儿).....	127
6.2. Позначення кількості годин та моменту часу в годинах.....	128
<i>Граматика</i>	129
6.1. Предикативні конструкції з часткою 了.....	129
6.2. Модальне дієслово 行.....	130
6.3. Поширене означення.....	131
6.4. Непрямий приєдниковий додаток.....	132
6.5. 对, 给, 跟, 在 у функції дієслівного присудка.....	135
6.6. Підрядне з'ясувальне речення.....	137
<i>Додатковий текст: 你家有几口人?</i>	138
<i>Ієрогліфи</i>	139
<i>Вправи</i>	142
УРОК 7	148
<i>Основний текст: (一) 天气冷了。(二) 医院在办公楼后面</i>	148
<i>Нові слова</i>	151
<i>Коментарі</i>	155
<i>Фонетика</i>	158
7.1. Втрата етимологічного тону.....	158
7.2. Фонетичні особливості діалектного мовлення на путунхуа.....	158
<i>Лексика</i>	159
7.1. Дієслова 懂 та 明白.....	159
7.2. Прислівник 就 та частка 就.....	160
7.3. Односкладові та двоскладові післяйменники місця.....	162
<i>Граматика</i>	164
7.1. Одночасне вживання обставини часу та обставини місця.....	164
7.2. Дія, що відбувається у момент мовлення. Службове слово (正) 在.....	165
7.3. Предикативні конструкції з часткою 了 (2).....	165
7.4. Службове слово 了.....	166
<i>Додатковий текст: (一) 电影开始了吗? (二) 妹妹的作业: 「你每</i>	

天都做什么?」	169
Ієрогліфи	171
Вправи	175
УРОК 8	181
Основний текст: (一) 哪里, 哪里。(二) 你昨天坐巴士去哪儿了?	181
Нові слова	184
Коментарі	189
Фонетика	193
8.1. Еризація фіналей	193
Лексика	194
8.1. Дієслова 说, 告诉 та 谈话	194
8.2. Прислівник / частка 才	195
Грамматика	196
8.1. Емфатична конструкція 是……的	196
8.2. Граматичні особливості вживання службового слова 了	198
8.3. Конструкції місцезнаходження: 在 як прийменник та 在 як дієслово-присудок	198
8.4. Підрядне речення часу	200
8.5. Поширене означення та підрядне означальне речення	201
8.6. Речення з двома присудками	202
Додатковий текст: (一) 我们都吃了饭了! (二) 我们都糊涂了	203
Ієрогліфи	205
Вправи	208
УРОК 9	215
Основний текст: (一) 你带了雨伞没有? (二) 中国人说得很快	215
Нові слова	218
Коментарі	223
Лексика	225
9.1. Прикметники типу 好看	225
9.2. Позначення хвилин	226
Грамматика	226
9.1. Дієслова-напівв'язки	226

9.2. Граматичні особливості вживання службового слова 了 (2).....	227
9.3. Підрядне речення передуювання.....	228
9.4. Синтаксична позиція обставини тривалості дії.....	228
9.5. Модальні дієслова 应该, 愿(意), 得, 不必, 不能.....	229
9.6. Неозначені та заперечні займенники.....	230
9.7. Обставина способу дії. Службове слово 地.....	231
9.8. Обставина характеристики дії. Службове слово 得.....	231
<i>Додатковий текст: (一) 我等她得已经等半天! (二) 在家里一枝烟也不能点.....</i>	235
<i>Ієрогліфи.....</i>	237
<i>Вправи.....</i>	240
УРОК 10.....	247
<i>Основний текст: (一) 我起晚了。(二) 茉莉花茶一斤二十一元.....</i>	247
<i>Нові слова.....</i>	250
<i>Коментарі.....</i>	254
<i>Лексика.....</i>	256
10.1. Прислівник 有点(儿).....	256
10.2. Позначення ціни.....	257
10.3. Позначення ваги.....	259
10.4. Позначення віку людини.....	259
<i>Граматика.....</i>	260
10.1. Модальна частка 啊.....	260
10.2. Питальне речення з часткою 吧.....	261
10.3. Особливості вживання службового слова 得 із дієслівно-об'єктною конструкцією.....	262
10.4. Модифікатори результативних дієслів.....	262
10.5. Квазімодифікатори результативних дієслів.....	267
<i>Додатковий текст: 您多大年纪了?.....</i>	268
<i>Ієрогліфи.....</i>	269
<i>Вправи.....</i>	272

УРОК 11	279
<i>Основний текст:</i> (一) 长江是中国最长的河流。(二) 生词多起来了。(三) 用电话交谈.....	279
<i>Нові слова</i>	283
<i>Коментарі</i>	292
<i>Лексика</i>	294
11.1. Дієслово 帮忙.....	294
<i>Граматика</i>	295
11.1. Підрядне речення причини.....	295
11.2. Порівняльні конструкції.....	296
11.3. Службове слово 过.....	301
11.4. Протиставна конструкція 不是……, (而)是…….....	302
11.5. Дієслова-модифікатори напрямку дії.....	303
<i>Додатковий текст:</i> 你马上爬下来!.....	306
<i>Ієрогліфи</i>	307
<i>Вправи</i>	311
УРОК 12	322
<i>Основний текст:</i> (一) 我们一定搬得了。(二) 我妻子把冬天的衣服收起来了。(三) 她被汽车撞伤了, 是不是?(四) 我还没去过中国.....	322
<i>Нові слова</i>	326
<i>Коментарі</i>	333
<i>Лексика</i>	336
12.1. Конструкції «чим..., тим...». Прислівники 快点(儿) та 越.....	336
12.2. Дієслівні рахівні суфікси.....	336
<i>Граматика</i>	338
12.1. Особливості вживання службових слів 了 та 过.....	338
12.2. Синтаксичні особливості вживання модифікаторів напрямку дії 来 та 去.....	339
12.3. Синтаксична конструкція інверсії прямого додатка зі службовим словом 把.....	340
12.4. Пасивна конструкція зі службовим словом 被.....	342
12.5. Підрядне речення причини (2).....	344
12.6. Рамкова конструкція 不但……, 而且…….....	345

12.7. Підрядне допустове речення.....	345
12.8. Підрядне речення умови.....	346
12.9. Модальні фрази та словосполучення.....	348
12.10. Редуплікація дієслів та прикметників.....	349
<i>Додатковий текст: 是被姐姐理的.....</i>	352
<i>Ієрогліфи.....</i>	354
<i>Вправи.....</i>	357
УРОК 13.....	367
<i>Основний текст: (一) 他没叫我慢用。 (二) 我是一年级的学生。 (三) 我喜欢这些小小的花。 (四) 窗户那儿摆着一张桌子.....</i>	367
<i>Нові слова.....</i>	371
<i>Коментарі.....</i>	378
<i>Лексика.....</i>	380
13.1. Порядкові числівники.....	380
13.2. Прислівник 曾经.....	381
13.3. Дієслівні рахівні суфікси (2).....	381
<i>Граматика.....</i>	383
13.1. Службове слово 着.....	383
13.2. Граматичні особливості вживання службового слова 了 (3).....	386
13.3. Синтаксичні особливості конструкцій зі службовими словами 把 та 被.....	387
13.4. Каузативні дієслова.....	388
13.5. 了 як заключна модально-експресивна частка.....	389
13.6. Напівслужбові префіксальні морфеми.....	390
13.7. Дієслово-напівв'язка 成为 та напівмодальне дієслово 愿意.....	390
13.8. Редуплікація прикметників (2).....	391
<i>Додатковий текст: 谁跟谁赛?.....</i>	392
<i>Ієрогліфи.....</i>	393
<i>Вправи.....</i>	396
УРОК 14.....	405
<i>Основний текст: (一) 中国面积有九百六十万平方公里。 (二) 长 江比黄河长八百四十公里。 (三) 中国西部的发展没有东部的</i>	

<i>那么快</i>	405
<i>Нові слова</i>	408
<i>Коментарі</i>	413
<i>Фонетика</i>	416
14.1. Національна система фонетичної транскрипції Тайваню «чжунь фухао».....	416
14.2. Тональна варіативність складів у морфологічних класах і діалектах.....	417
<i>Лексика</i>	418
14.1. Розрядові лексеми для кількісних числівників понад 99.....	418
14.2. Позначення календарних років.....	419
14.3. Позначення кількості років.....	419
14.4. Прислівники 再 та 又.....	420
<i>Граматика</i>	421
14.1. Службове слово 着 (2).....	421
14.2. Порівняльні конструкції (2).....	423
14.3. Аспектуальні відтінки значень службових слів 了 та 过.....	424
14.4. Граматичні елементи мови веньянь у сучасному путунхуа.....	426
14.5. Китайські аналітичні відповідники українських відмінкових форм.....	428
14.6. Формальне вираження майбутнього часу.....	430
14.7. Займенникові словосполучення 这种 та 那种.....	430
14.8. Адвербіальні мікросинтаксичні конструкції з постпозиційними морфемами (以)后 та (以)前.....	431
<i>Додатковий текст: 投医</i>	432
<i>Герогліфи</i>	434
<i>Вправи</i>	437
УРОК 15	444
<i>Основний текст: (一) 你要不要谁帮你忙? (二) 你有合作精神吗? (三) 你喝什么我就喝什么。 (四) 谁先回家谁做饭</i>	444
<i>Нові слова</i>	448
<i>Коментарі</i>	453
<i>Лексика</i>	457
15.1. Службове слово 所.....	457

15.2. Службове слово 将.....	458
15.3. Прислівники 还 та 也.....	459
15.4. Словосполучення / сталі вирази з займенником 怎么.....	460
15.5. Позначення років / століть до нашої ери та нашої ери.....	461
15.6. Слова зі значенням «приблизно».....	462
<i>Граматика</i>	462
15.1. Рамкова конструкція 连.....都 / 也.....	462
15.2. Пасивна конструкція 为.....所.....	463
15.3. Конструкція зі службовим словом 的 без головного слова зі словотвірним значенням.....	464
15.4. Екзистенційні речення з дієсловами 是, 在 та 有.....	464
15.5. Типова структура складнопідрядного речення.....	466
15.6. Незначені та заперечні займенники (2).....	467
15.7. Місце додатка та службового слова 了 у реченнях із двоскладовими дієсловами-модифікаторами напрямку дії.....	468
<i>Додатковий текст: 中国不但地方大人口多, 而且有四千年的历史</i>	470
<i>Ієрогліфи</i>	472
<i>Вправи</i>	474
УРОК 16	481
<i>Основний текст: (一) 虽然中国家庭小了, 但是人口还是增长得太快。 (二) 儿化的问题。 (三) 汉字</i>	481
<i>Нові слова</i>	484
<i>Коментарі</i>	488
<i>Лексика</i>	491
16.1. Дієслова 看, 念 та 读.....	491
16.2. Ритмізаційні видільні морфеми.....	491
16.3. Семантичні особливості деяких двоскладових дієслів-модифікаторів напрямку дії.....	492
16.4. Однокладові варіанти двоскладових модальних дієслів.....	493
<i>Граматика</i>	496
16.1. Синтаксична вербалізація прикметників та іменників.....	496
16.2. Комплемент можливості.....	497
16.3. Комплемент оцінки.....	499
16.4. Комплемент ступеня.....	500

16.5. Рамкові конструкції з прийменником 在.....	501
16.6. Складений дієслівний модальний присудок.....	503
<i>Додатковий текст: 盲人摸象</i>	503
<i>Ієрогліфи</i>	506
<i>Вправи</i>	508
УРОК 17	517
<i>Основний текст: (一) 郑人买鞋。 (二) 塞翁失马。 (三) 常用汉字有多少?</i>	517
<i>Нові слова</i>	520
<i>Коментарі</i>	524
<i>Лексика</i>	530
17.1. Дієслова 做, 干 та 办.....	530
17.2. Словотвірні суфікси іменників 主义 та 子.....	531
17.3. Слово 为.....	532
17.4. Формально-офіційний ієрогліфічний запис числівників.....	533
<i>Граматика</i>	534
17.1. Прийменники зі значенням вихідної точки 从, 自 та 由.....	534
17.2. Прийменникові конструкції з 来说 / 来讲.....	535
17.3. Прийменники зі значенням підстави.....	537
17.4. Конструкція-відповідник дієприслівникового звороту минулого часу.....	540
17.5. Комплемент тривалості дії.....	541
17.6. Комбінаторні особливості конструкцій зі службовими словами 把 та 被.....	545
<i>Додатковий текст: 我们学了两年中文了 (在飞机上)</i>	547
<i>Ієрогліфи</i>	548
<i>Вправи</i>	551
УРОК 18	558
<i>Основний текст: (一) 中国的家庭教育。 (二) 隔代教育: 爷爷奶奶在努力。 (三) 狐假虎威</i>	558
<i>Нові слова</i>	560
<i>Коментарі</i>	567
<i>Лексика</i>	570

18.1. Цільові прийменники 为, 为了 та 为着.....	570
18.2. Альтернативні назви тижня та днів тижня.....	570
<i>Граматика</i>	572
18.1. Комплемент кратності.....	572
18.2. Дієслівний рахівний суфікс (一)下(儿) та іменник / прислівник (一)会(儿).....	574
18.3. Конструкція з двома додатками.....	576
18.4. Сурядна багатодієслівна конструкція.....	578
18.5. Прийменникові конструкції з 以.....	580
18.6. Копулятивна багатодієслівна конструкція.....	581
<i>Додатковий текст: 一个大生的日记象</i>	584
<i>Ієрогліфи</i>	586
<i>Вправи</i>	588
УРОК 19	595
<i>Основний текст: (一) 待客吃饭习惯六例。 (二) 猪的历史。 (三) 利沃夫大学</i>	595
<i>Нові слова</i>	597
<i>Коментарі</i>	604
<i>Лексика</i>	607
19.1. Займенники та службові слова веньяню, що вживаються у сучасній мові.....	607
19.2. Заперечні морфеми веньяню, що вживаються у сучасній мові.....	608
<i>Граматика</i>	609
19.1. Порівняльна конструкція з 不如.....	609
19.2. Уступна конструкція 除非.....才.....	610
19.3. Прийменникові конструкції з 于.....	611
19.4. Модальні прислівники.....	612
19.5. Прислівники зі значенням тривалості дії у часі.....	615
19.6. Вираження майбутнього часу граматичними засобами.....	616
19.7. Заклучна питально-емфатична частка 呢.....	618
<i>Додатковий текст: 吃醋</i>	619
<i>Ієрогліфи</i>	620
<i>Вправи</i>	623

УРОК 20	631
<i>Основний текст: (一) 草船借箭。(二) 50 年的爱情。(三) 中国人过春节</i>	631
<i>Нові слова</i>	635
<i>Коментарі</i>	643
<i>Лексика</i>	648
20.1. Вказівний займенник 各.....	648
20.2. Омофонія у веньяні.....	649
<i>Граматика</i>	650
20.1. Підрядне узагальнено-допустове речення.....	650
20.2. Складносурядні речення «Не тільки..., а / але й...».....	652
20.3. Конструкція прямого порівняння 跟……比(起来).....	653
20.4. Емфатичне підрядне речення причини.....	653
20.5. Складносурядні речення зі значенням альтернативи.....	654
20.6. Сполучники 要不是 та 甚至(是).....	655
20.7. Прислівники 首先, 其次, 接下来 та конструкції з ними.....	655
20.8. Редуплікація рахівних суфіксів.....	656
20.9. Службове слово 着 та дієприкметниковий зворот.....	657
20.10. Порівняльні конструкції типу 与……相(……).....	657
<i>Додатковий текст: 中国的饮酒习俗</i>	658
<i>Ієрогліфи</i>	660
<i>Вправи</i>	664
УРОК 21	672
<i>Основний текст: (一) 七夕的传说。(二) 梦中的乐园: 香格里拉。(三) 网络改变生活。(四) 进食管是插还是拔?</i>	672
<i>Нові слова</i>	676
<i>Коментарі</i>	686
<i>Лексика</i>	688
21.1. Дієслова-модифікатори 下去 та 起来.....	688
21.2. Сполучники 然而 та 可.....	689
21.3. Службові слова зі словотвірною морфемою 以.....	689
<i>Граматика</i>	690
21.1. Похідні рамкові граматичні конструкції (модифіковані синтаксичні моделі).....	690

21.2. Деякі граматичні особливості видо-часових форм.....	692
21.3. Пасивна конструкція 由……来.....	693
21.4. Модальні форми дієслів на ……得起 / ……不起.....	693
21.5. Адвербіальне використання дієслова 过.....	694
21.6. Цільова конструкція 通过 / 用……来.....	694
21.7. Сполучник 而.....	695
<i>Додатковий текст: 30年后谁养你?.....</i>	696
<i>Ієрогліфи.....</i>	698
<i>Вправи.....</i>	701
УРОК 22.....	709
<i>Основний текст: (一) 如何缓解工作中的压力? (二) 有轨电车的昨天和今天。 (三) 阅读灾难.....</i>	709
<i>Нові слова.....</i>	712
<i>Коментарі.....</i>	722
<i>Лексика.....</i>	725
22.1. Словотворчі іменникові морфеми 式 та 公.....	725
22.2. Дієслово 谓.....	725
<i>Граматика.....</i>	726
22.1. Причинно-наслідкова конструкція 因(为)……而…….....	726
22.2. Напівфразеологічні засоби вираження модальності.....	726
22.3. Порівняльні конструкції (3).....	728
22.4. Конструкція інклюзивного узагальнення 凡是……都 / 就.....	728
22.5. Підрядне умовно-часове речення.....	728
22.6. Конструкції альтернативного ствердження.....	729
22.7. Конструкції зі значенням «нібито» / «буцімто».....	730
<i>Додатковий текст: 当今世界的毒品问题.....</i>	730
<i>Ієрогліфи.....</i>	734
<i>Вправи.....</i>	737
Китайсько-український словник.....	744